

Codău Annamária

ASSZONYOK, LÁNYOK,
TÖRÉSEKALICE MUNRO: *NYÍLT TITKOK. NYOLC TÖRTÉNET.* FORD.

RAKOVSKY ZSUZSA, PARK KÖNYVKIADÓ, BUDAPEST, 2016.

SZABÓ T. ANNA: *TÖRÉSTESZT.* MAGVETŐ, BUDAPEST, 2016.

Lehet, hogy hirtelen nem tűnik fairnek párhuzamba állítani egy költőnő első novelláskötetét egy, a próza terén nagyon tapasztalt író nő alkotásával, viszont az a szempont, amely révén érdemes és érdekes egymás tükrében olvasni ezeket az alkotásokat, magától adódik. Eltérő stílusban, eltérő fókuszokkal ugyan, de Szabó T. Anna és Alice Munro is ugyanolyan érzékenyen fordulnak a nők mindennapos helyzete felé: egyikük az 1850–1960-as évek Kanadájának kisvárosaiban, míg másikuk a 21. század eleji magyar környezetben figyeli meg a hol elfedett, hol felszínre törő frusztrációk okait és körülményeit.

A női életek tematizálására már a könyvborítók felhívják a figyelmet. A *Nyílt titkoké* egy elmélázó fiatal nőt ábrázol, félrevezető módon lektúrhangulatossá sikeredve, a *Törésteszten* pedig egy homályba vesző műanyag baba van, akit mintha mocskos üvegablakon keresztül néznénk, azt jelezve előre, hogy a megviseltnek mutatkozó könyvborító megviselő szövegeket rejt. Magányról, a társas kapcsolatok és a hagyományos női szerep feszültségeiről, a házasság funkciójának torzulásáról (is) szóló helyzetek bontakoznak ki, sokszor mélyen traumatizált nők és férfiak szerepeltetésével. Alice Munrónál ezek a helyzetek gyakran úgy éleződnek ki, hogy egy pár interakcióba kerül egy másikkal, vagy a kisváros környezetében valamilyen módon különcnek számító nők viselkedéséhez való viszonyulások hozzák felszínre őket. Például ilyen különc Eunie (*Látogatók az úrből*), aki azért nyújt „fura látványt”, mert férfias ruhadarabokat hord, dolgozó nőként is biciklivel közlekedik, minden a saját döntése, és a szüleinek sohasem kellett engedelmeskednie. Vagy ott van a *Valóságos élet* című elbeszélésben a

testvére halála után egyedül élő vadász Dorrie, akit barátnője, Millicent mindenképp össze akar házasítani az ausztrál vendéggel, olyan kétségbeesetten érvelve, hogy az inkább önmegerősítésnek tűnik – mintha saját férjhezmenetelét is legitimálni akarná:

„Millicent néha arra gondolt, ha igazán mindent tudnának előre, egyetlen nő sem menne férjhez.

De azért azt mondta:

– A házasság segít abban, hogy az ember túllépjen önmagán, és valódi élete legyen.

– Nekem van életem – mondta Dorrie.” (100–101)

A *Nyílt titkok*ban szereplő nők, ha ösztönösen sejtik is, hogy valami nem működik jól a nő–férfi viszonyban, inkább az önáltatás különböző formáit választják: elutaznak, boltot nyitnak, újabb viszonyba keverednek. Szabó T. Anna kötetében erősebben tör elő és fogalmazódik meg önmaguk számára is a frusztráció, a fáradtság, a fásultság és ennek okai, de a valódi kitörés, lázadás itt sem valósul meg. A *Steril gyulladás*ban a képzeletében férjéhez intézett beszédében így szól a nő: „Csapnál le, ahogy ígérted. Akkor elhagynálak.” (24) Hiába a felgyült feszültség, a megalázottság, a kilépést késlelteti az érzelmi függőség, nincsenek a konfliktusmegoldásra minták, csak kétségbeesett kapaszkodók: például teherbe esni, s a gyermek vigaszára számítani. Az anyaság Munro szövegeiben inkább teljes magától értődésében jelentkezik a szereplők életében, a szexualitás lényege is ennek alárendelődve része a házasságoknak; a *Töréscsont*ben viszont sokkal változatosabb a nőknek a szülés lehetőségéhez való viszonyulása: öröm, kényszer, remény, kötelesség stb. Utóbbi kötetben különösen emlékezetes és mellbevágó a *Tortasír*: párhuzamba állítódik az a mozzanat, amikor a szereplő kislány korában eltemeti játékbabáját a homokozóban, hogy ne hallhassa az elromlott játék torz sírását, azzal a pillanattal, amikor felnőttként az elpusztult magzatát siratja; vagy a *Kicsibaba*, melyben a magánynak olyan keserves állapotáról olvasunk, mikor a valakihez való tartozás igénye és vágya arra indítja az elbeszélőt, hogy szilikonból készült csecsemőt rendeljen az ebayról. Műnőt vásárol a *Plüss* szereplője is, ami a teljes kötet viszonylatában erőteljes csavar: egyrészt ott vannak a feleség- és anyaszerep automatizálódásába belefáradt, bábukként létező, az öregedést kétségbeesetten megélő nők („Nincs időm pánikolni, a kaput egyszerűen az orrodra csukják.” – 104), másrészt pedig ezek a szurrogátumok, amelyekhez azért fordulnak nők és férfiak egyaránt, mert kiegyensúlyozott, partneri kapcsolatot nem sikerül fenntartani. Szabó T. Anna a nő és férfi hatalmi viszonyai kö-

zötti szakadékokat hajlandó akár egészen extrém és brutális esetekben is megmutatni (*Nyúlcsapda, Hold*). Alice Munro inkább a történetvezetésben alkalmaz hatásos fordulatokat, egész élettartamokat átölelő narratívákban (például az *Elkapta a gépszíjban* a gyári baleset során lefejezett Jack 30 év után leül egy padra beszélgetni egykori levelezőpartnerével, és nem tudjuk eldönteni, hogy Louisa képzelődött-e vagy szellemmel beszélt; *Az albán szűzben* egy izolált törzs foglyul ejt egy kanadai nőt, akinek szűzi fogadalmat kell tennie, hogy egyfajta tiszteletbeli férfiként szabadon élhessen, s így elkerülje, hogy pénzért hozzáadják egy muzulmánhoz). Szabó T. Anna általában helyzeteket bontakoztat ki, néhány esetben lírai sűrítettséggel, de láthatólag kedveli a sztoriszerűséget is (például egy kimerült anya elalszik a bankban, miközben rablók törnek be; a férjnek nem jut eszébe a 25. házassági évforduló, a feleség megünnepli egymagában is, menyasszonyi ruhákat próbálgatva egész nap). A rövidebb szövegek megengedik az egy kötetben belüli nagyobb palettának, változatosabb szereplehetőségeknek és helyzeteknek a kipróbálását, ugyanakkor spontánabb indulatkitörések fogalmazódnak meg (melyekben azonban akár egy egész élettörténet váza ott van), a szereplők lelke túlnyomórészt az egyes szám első személyű beszéd révén nyílik meg. Alice Munro ezzel szemben ráérősebb elbeszélést alkalmaz, módszerei jóval bejáratottabbak és biztosabbak, kevés magyarázgatással rendkívül mélyre tapint. Az ő szereplői esetében kevésbé tudatosultak és kevésbé kimondottak, inkább sejtelmesen elejtett mondatokba szövődnek bele az elfojtott vágyak, az indulatok, az elégedetlenségek: „A lombok annyi mindent eltakarnak, amit másként tisztán lehetne látni.” (69) Az utolsó történet éppen ezért zárja katartikusan a kötetet, mert újdonságként hat ebben a világban, hogy egy házaspár szétveri valakiknek a házát – a gyermekkori traumák elleni bosszúként. Munro szövegei visszafogottságuk révén általában szofisztikáltabbnak hatnak, itt-ott valamelyest romantizáló hajlammal fűszerezve, míg Szabó T. Anna novellái végig indulatosak, zsi-geriek, brutális szembesülések vagy összezapások következtében kiobbannó, akár terapeutikus hatású kimondásokkal. Munro szereplői sem hallgatnak, de ők inkább történetté alakítják vagy átesztétizálják (levelek, pletykák, visszaemlékezések, beszélgetések formájában) az élményeket, így próbálva meg értelmezni önmaguk és mások helyét a világban, miközben a nyílt titkokat teljesen sosem leplezik le önmaguk és az olvasó számára sem.

Mindezek mellett az is lényeges jellegzetessége a két kötetnek, hogy a férfiakat nem démonizálják; van példa valódi partneri együttélésre (például Charlotte és Gjurdhi Munrónál), gyöngéd, feleségét becsülni kívánó

férjre, meghitt és szenvedélyes férfiszerelemre, illetve gyermekét kétségek között a legjobban nevelni kívánó apára Szabó T. Annánál. A házasság intézményével, lényegével kapcsolatos sztereotípiákat és előítéleteket (például, hogy a sikeres feleségnek gyémántgyűrű és migrén jár, a férj biztonságérzetének egy nem túl okos, nem túl szép, de készséges társ) mindkét nem képviselői akaratlanul is fenntartják, miközben állandóan azt élik meg, hogy ez így nincs rendjén; hogy ha lenne közös tere a kommunikációnak, a beszélgetésnek, akkor megoldhatóvá válnának a problémák.

Mégis, a *Nyílt titkok* és a *Törésteszt* erőteljesen női világokat prezentálnak – az erről való beszéd mára már nem kellene újdonság legyen számunkra. Mindkét esetben azonban nemcsak a nők helyzetéről van szó, hanem arról, hogy ezzel a helyzettel mit kezdenek, mit tudnak kezdeni a résztvevők, és ami a leglényegesebb – és egyben nagy érdeme is mindkét írónőnek –, hogy nem a sorsbazártság gondolatára hegyezik ki az egyes történeteket, hanem a problémafelismerésre. „Vakmerőnek lenni, rettenthetetlennek, felfordulást okozni – ez minden lány füstbe ment reménye” (187) – véli Munro egyik szereplője. E két kötet mintha együtt mondaná: ne legyen füstbe ment.